

Deset ležernih crtica

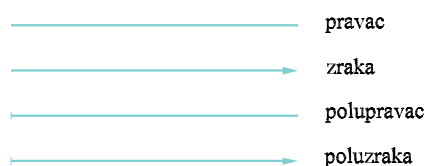
Milan Krajnović, Zagreb

1. Što je to “premica”

Sortirajući nedavno svoju kartoteku matematičkih termina, prema kojoj sam sastavio trojezični rječnik (hrvatsko–englesko–njemački), među karticama uočio sam jednu sa zabilješkom “rara 1928”. Te godine postao sam učenik 1. razreda gimnazije. Čitave školske godine nastavnik matematike nije govorio “pravac”, koji je naziv u to doba već bio legalan (Majcen, Božičević), već je u mom razredu vladao termin “premica”. Tek kasnije, kad sam upoznao ruski jezik, postalo mi je to donekle jasno. Nastavnik je bio emigrant iz carske Rusije. Spojio je (iz meni nepoznatih motiva) ruski termin “prjamaja” s hrvatskim dočetcima za crte (“-ica”) i dobio “premica”. Dosta je mladenačkih uspomena. Prelazim na narednu crticu.

2. Jedna “pomirbena” slika

Ova slika objavljena je u časopisu Pedagoški rad, 1947. g., str. 606. “Pomirbena” je između elementarne, nacrtna i projektivne geometrije.

3. Nesretna kocka

Kockasti štof?! Kockasti papir?! S TV-ekrana nedavno sam čuo (inače ozbiljan) prikaz jedne knjige gdje se spominju stari hrvatski grbovi — neki s bijelom kockom u gornjem lijevom polju, neki s crvenom kockom u gornjem lijevom polju. Ipak sam *odahnuo*

kad sam dan kasnije začuo spikera: "... na teren istrčavaju naši crveno–bijeli". Nakon nekoliko dana uvidio sam da je to bilo samo *predahnuće*, jer sam na 24. strani jednih dnevnih novina pročitao debela slova "Sadašnja kockasta momčad itd." Da poludiš!

4. Što je to "brojka"?

U Računici za niže razrede srednjih škola (1895.) piše: znakovi 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 zovu se brojke, znamenke ili cifre. U Općoj enciklopediji (izdanoj 1956. g.) piše: "Cifra je brojka koja označuje ništicu ili jedan od devet brojeva u dekadskom sustavu". Riječ znači i broj od više znamenaka. U jednom jezičnom savjetniku (1971.) može se pročitati: "To je znak kojim se pišu brojevi". Riječ je načinjena 19. st. prema riječima "dvojka" i "trojka". Nije potrebno zamjenjivati je riječju cifra. Zatim se sjećam davne, lijepe TV-emisije "Brojke i slova". Evo još jednog odlomka iz novina: "*Broj* turista vjerojatno će prestići ovogodišnju *brojku*". Zatim, postoji još dvojac (čamac), dvica (ocjena), itd. Sve u svemu, uklonimo "brojku" iz (šarenog, često nejasnog) matematičkog "žargona". Dovoljno je "broj" sa svojom znanstvenom klasifikacijom. Inače bismo u rečenici: "Ta se brojka kreće oko 70%" imali tvrdnju da brojka može biti i razlomak (racionalan broj).

5. Tri vrste obilja

a) Da se donekle odužim za gubitak od šest slova u prethodnoj crtici, evo nekih glagola (prema članku N. N. u Geodetskom listu 1952. g.) u kojima je ugrađen "broj": brojati, brojiti, dobrojiti, izbrojiti, obrojiti, odb-

rojiti, prebrojiti, razbrojiti, ubrojiti, zbrojiti. (Ujedno vidimo bogatstvo hrvatskog jezika. A gdje su još imenice i druge vrste riječi!)

b) Druga vrsta obilja odnosi se na "postojeće" matematičke termine. Na primjer, u predgovoru svog rječnika naveo sam: "za $|\vec{a}|$ postoji desetak naziva". Sada navodim samo neke od njih: modul, duljina, (apsolutna) veličina, (apsolutni) iznos, (apsolutna) vrijednost, intenzitet, norma.

c) Za dijagonalu ne postoji usvojen hrvatski naziv. U Nastavnom vjesniku (još prije Prvog svjetskog rata) bilo je dosta prijedloga za kroatiziranje, npr.: dvokutnica, popričnica, prokutnica, raskutnica. U svom rječniku uzeo sam posljednji termin.

6. Malo geometrije

U našim križaljka imamo natpise vodoravno i okomito. Smisao je horizontalno (vodoravno) i vertikalno (uspravno) — što je konzistentno. Nijemci (preciznije deutschsprachige) imaju slično: waag(e)recht i lutanje između senkrecht i lotrecht.

Dosta! Ne želim biti arbitar, pogotovo ne međunarodni.

7. Polovina, polovica

Polovina (half, Hälfte) od 10 je (točno) 5. U novinama sam nedavno pročitao naslov: "Polovica policajaca ne zna upotrijebiti oružje", — tu je približan (aproksimativan) broj. "Polovicom stoljeća počeo je javno nastupati." "Polovinom stoljeća itd." Prema jednom jezičnom savjetniku obje posljednje rečenice su dobre. Svinjska polovica i suprugica kao "moja bolja polovica" ne spadaju u matematičku terminologiju.

8. Stranica ili strana knjige?

U hrvatskoj geometriji se ustalilo: kocka je omeđena sa šest svojih *strana* (kvadrata), svaki kvadrat omeđen je s četiri svoje *stranice* (bridovi kocke).

Ako iz knjige istrgnemo jedan list (dvije strane) i presavijemo ga u Möbiusovu traku (ili vrpču), dobit ćemo jednostranu traku. (Vidi Matematičko-fizički list, prva strana omota Izvanrednog broja E.)

9. Jedan poziv

Molim kolegice i kolege praktičare da mi se (ukoliko nisu previše demoralizirani stanjem u školstvu) pridruže u nastojanju za

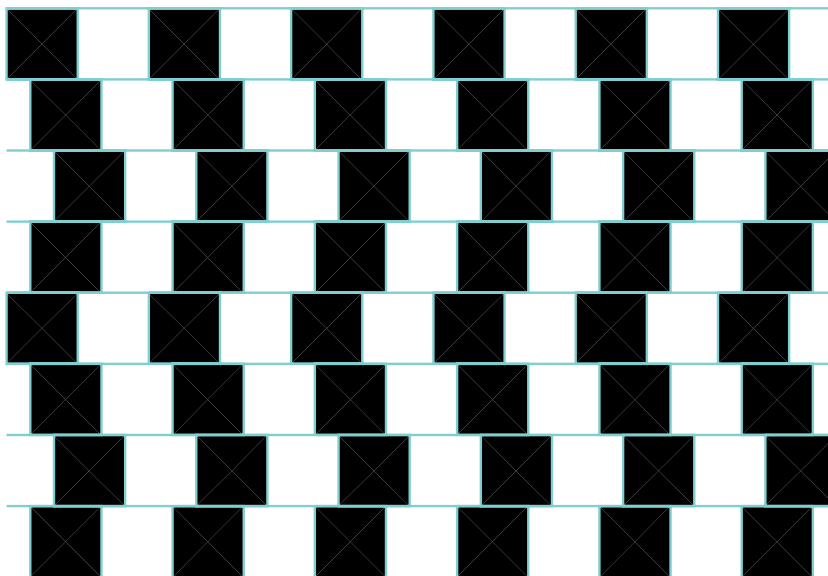
stabilizacijom matematičke terminologije. (I ja sam praktičar — za katedrom sam proživio 47 godina.)

U šk. god. 2001./2002. bit ću svakog četvrtka od 9,30 do 11,30 u uredništvu Matematičko-fizičkog lista, Zagreb, Ilica 16/ III, spreman za svaki direktan razgovor o matematičkoj terminologiji ili o ma kojem specijalnom terminu, bilo “oči u oči”, bilo telefonski (01/ 483 38 91).

10. ... ovaj ...

Matematičar ovu poštapalicu ne izgovara; napisano jest poštujući decimalni sustav.

* * *

Jesu li vodoravni pravci paralelni ili ne?!